

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Bjowulfs Drape. Et Gothisk Helte-Digt fra forrige Aar-Tusinde af Angel-Saxisk paa Danske Riim

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Bjowulfs Drape. Et Gothisk Helte-Digt fra forrige Aar-Tusinde af Angel-Saxisk paa Danske Riim", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, University of Aarhus. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1820_353A-intro-root.pdf (tilgået 28. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Oversættelsens forhistorie

Det oldengelske eller angelsaksiske digt *Sangen om Bjovalf* eller *Beowulf* er både indholdsmæssigt og kvantitativt det største digt i den angelsaksiske litteratur, en litteratur, der falder inden for perioden ca. 450-1066. Digtets publikationshistorie begynder i nyere tid i Danmark. Ganske vist havde henholdsvis Sharon Turner i 1805 og John Josias Conybeare i 1814 udgivet hver sit mindre udvalg i engelsk oversættelse, men det var den herboende islænding, etatsråd Grímur Jónsson Thorkelin, der i 1815 udgav hele digtet på originalsproget med tilhørende oversættelse til latin: *De Danorum Rebus Gestis Secul. III & IV. Poëma Danicum Dialecto Anglosaxonica. Ex Bibliotheca Cottoniana Musaei Britannici* (da. Om de danskes bedrifter i det 3. og 4. århundrede. Et dansk digt i angelsaksisk sprogdragt fra det Cottonske bibliotek i British Museum). I en anmeldelse af Thorkelins udgave oversatte svenskeren Gumælius nogle korte uddrag til svensk (Gumælius 1817). Grundtvigs oversættelse til dansk efter Thorkelins udgave blev i 1820 den første samlede oversættelse til et moderne europæisk folkesprog.

Digtet og håndskriftet på Grundtvigs tid

Thorkelin var i 1785 blevet sendt til England, Skotland og Irland af den danske konge for at opspore og gerne købe gamle danske og norske håndskrifter. Han vendte først tilbage til Danmark i 1791, bl.a. medbringende to afskrifter af manuskriptet til *Sangen om Bjovalf* fra *Nowell Codex* — den ene udført af ham selv med latinsk håndskrift omkring 1786, den anden udført af en engelsk skriver med gengivelse af håndskriftets tegn bogstav for bogstav (Bjork 1996, s. 291 f., samt Thorkelins egen fortale, 1815a, s. XVII f.). Skriveren har formentlig ikke kunnet angelsaksisk og vidste derfor ikke, hvad det var, han skrev af. Begge afskrifter er senere udgivet samlet i faksimile (Malone 1951). Såvel den afskrift, Thorkelin selv havde foretaget på British Museum i London, som den engelske skrivers findes nu på Det Kongelige Bibliotek i København (hhv. NKS 513, 4o og NKS 512, 4o). Efter Thorkelins eget udsagn skulle digtet være udkommet kort efter 1807, hvis ikke englændernes bombardement af København samme år havde standset hans videnskabelige arbejde og ødelagt store dele af hans bogsamling (Thorkelin 1815a, s. XV f.; Bjork 1996 s. 294). Udgaven var synoptisk og indeholdt en række ordlister og registre, se også indledningen til "Om Bjovalfs Drape eller det af Hr. Etatsraad Thorkelin 1815 udgivne angelsaksiske Digt".

Grundtvigs kritik af Thorkelins udgave

Over adskillige numre af *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn* anmeldte Grundtvig Thorkelins udgave i juli og august 1815 (Grundtvig 1815a). Anmeldelsen var kritisk over for både udgaven og den anonyme anmelder af udgaven, der i numrene 26-27 af *Dansk Litteratur-Tidende* tidligere på året havde givet oversættelsen et positivt skudsmål (Müller udg. 1815). Hovedpunktet i Grundtvigs kritik var, at hverken Thorkelin eller anmelderen havde tilstrækkeligt kendskab til det angelsaksiske sprog og derfor ikke forstået værket. Dertil kunne Grundtvig påpege, at Thorkelin ikke kun havde lavet fejl i sin oversættelse, men også i den angelsaksiske tekst. I tillæg til den kritiske gennemgang oversatte Grundtvig selv en række uddrag. Anmeldelsen indledte en polemik, hvor både Thorkelin og den anonyme anmelder svarede igen. En gennemgang af bidragene kan læses i indledningen til "Et Par Ord om Bjovalfs Drape" og "Nok et Par Ord om Bjovalfs Drape" her. *I fasc. 431.14.a findes et udkast til et brev fra Grundtvig til Thorkelin, dateret 27. august 1815, hvori Grundtvig undskyldte sin adfærd i striden.

Grundtvigs arbejde med stoffet

Mæcenen Johan Bülow

Allerede Thorkelin havde i 1815 tilegnet sit arbejde til embedsmanden, godsejeren og mæcenen Johan Bülow. Fra Sanderumgaard på Fyn havde Bülow siden slutningen af 1700-tallet spillet en vigtig rolle i dansk kulturliv ved økonomisk at understøtte personer og kulturhistoriske projekter, der næppe ellers ville være

blevet til noget. Efter striden med Thorkelin om hans oversættelse indgik Grundtvig i september 1815 en aftale med Bülow om at oversætte digtet med et forskud på 300 rigsbankdaler (*Breve 1*, s. 374). Bülows tålmodighed var stor, for arbejdet med oversættelsen til dansk, som Grundtvig optimistisk havde anslået til at vare et halvt til et helt år, kom til at tage fem. Undervejs i forløbet havde Grundtvig offentliggjort brudstykker af arbejdet, og Bülow havde rykket høfligt og forsigtigt. Den 25. december 1819 skrev han: "De maae betænke, at jeg, som er nær ved 70 Aar, ønsker at see det Arbeide paa Prænt inden jeg dør" og underskrev sig "Deres Velærværdigheds ærbødige Tiener" (*Breve 1*, s. 525). Hans taknemmelighed var stor, da værket endelig forelå:

Nu ligger da *Bjovulfs Drape* for mig, og glad, inderlig glad, er jeg derover. De har forøget Deres Litteraire Fortienester og vor danske Litteratur med en herlig Tilvækst. — Nu kommer det mig til ærbødigst og erkjendtligst at takke Dem, fordi De har hædret mit Navn, ved en saa udmærket Maade, at sætte det foran Deres skønne Værk. — Vel har Ønsket stundom været levende hos mig, at Omstændighederne havde tilladt, at *Bjovulfs Drape* før var skiænket vort Fædreland; men aldrig har Tanken opstaaet hos mig, at klage over Udsættelsen, da jeg vel vidste, at det De havde lovet, vilde De og holde naar Tid var, og at Værket ikke vilde tabe ved Udsættelsen (29. juli 1820, *Breve 1*, s. 534 f.)

"Om Bjovulfs Drape" 1817

To år efter anmeldelsen i 1815 og indgåelsen af aftalen med Bülow udgav Grundtvig "Om Bjovulfs Drape eller det af Hr. Etatsraad Thorkelin 1815 udgivne angelsachsiske Digt" i bind 2 af sit eget tidsskrift *Danne-Virke*, 1817. Heri fremlagde han bl.a. den teori, at en af digtets personer, Bjovulfs morbror Hygelak, kunne placeres historisk i det tidlige 500-tal som identisk med Chlochilaichus, der blev dræbt i det frisiske område mellem 515 og 530 (se fx Bjork 1996, s. 295, Shippey 2001, s. 10; diskuteret og problematiseret af Christensen 2005, opsummering bl.a. s. 70). Hermed rykker Grundtvig dateringen 200 år længere frem i tiden, end Thorkelin havde antaget, for Thorkelin havde tidsfæstet Bjovulfs død til år 340 (1815a, s. IX). Denne datering byggede på antagelsen af, at Bjovulf er den samme som Odins søn Boe, der ifølge Peter Friederich Suhm faldt under et slag i Jylland år 340. En datering, som 1900-tallets forskere var enige med ham i.

"Stykker af Skjoldung-Kvadet" 1819

"Stykker af Skjoldung-Kvadet eller *Bjovulfs Minde*" rummer ud over en lille oversættelsesteoretisk indledning digtene "Hjerte-Borgen", "Grændels Uvæsen" og "Bjovulf og Strand-Ridderen", baseret på de fire første sange af *Sangen om Bjovulf*. Digtene blev trykt i bind 4 af *Danne-Virke* 1819. Disse prøveoversættelser havde dog både versformer og formuleringer, der adskiller sig væsentligt fra dem, man finder i den samlede oversættelse fra 1820.

Digtets form og handling

Sangen om Bjovulf er et episk heltedigt på 3182 stavrimede linjer, opdelt i 43 afsnit. Grundtvigs tekst er ikke kortere, men opdelt i kun 20 sange i førsteudgaven af oversættelsen fra 1820, og ydermere samlet til 17 i andenudgaven fra 1865. En fremsigelse af det oprindelige oldengelske digt tager omkring fire timer (meddelt mundtligt af Mark Bradshaw Busbee oktober 2015).

Digtets hovedperson er gøten Bjovulf eller Beowulf, der kommer den danske kong Hroðgar, som svarer til den danske sagnkonge Roar, til hjælp. Hroðgars store festsal, mjødhallen Heorot, er blevet angrebet af søuhyret eller trolden Grendel, der har slået mange tapre krigere ihjel. Efter at Bjovulf har overvundet Grendel, hævner Grendels mor sig ved at angribe hallen, og Bjovulf besejrer også hende efter en hård kamp under vandet. Derefter drager han tilbage til gøterne og bliver deres konge. Et halvt århundrede senere overvinder Bjovulf en drage, men bliver selv dødeligt såret. Hans lig bliver derefter lagt i en gravhøj ved kysten i det landskab, som kaldes Gøtaland.

Digtet rummer mest fiktion, men har dog omtale af personer og begivenheder, som kendes fra historiske kilder, såsom kong Hygelaks (Chlochilaichus) angreb på Frisland i begyndelsen af 500-tallet.

Opbygningen er både eventyrets og danneshistoriens. Vi møder en yngling, som gennem kamp og prøvelser modnes til en vis og ansvarsfuld mand, der kommer til at regere i henved 50 år. Fra et fortælle-mæssigt synspunkt går tretallet på bedste eventyrvis igen: der er tre begravelser, tre kampe mod uhyrer; og den sidste store kamp afsluttes efter tre fremstød.

Tidsfæstelse

Begivenhedernes tid og sted: 500-tallet

Handlingen i digtet finder sted i 500-tallet i det sydlige Skandinavien, nærmere bestemt Danmark, som er befolket af både østdaner og vestdaner, samt de to svenske landskaber Gøtaland og Svealand. Hertil kommer Nederlandene (Frisland). Hovedpersonen Bjovulf er efterkommer af kong Skjold, som der også henvises til i digtet. Det øvrige persongalleri består af danere og gøtere, der holder til henholdsvis omkring sagnhistoriens Lejre ved Roskilde, der dog ikke nævnes eksplicit, og i den sydlige del af Sverige, Gøtaland (eller måske Gotland). De geografiske placeringer af de forskellige folkeslag er dog temmelig usikre (se fx Christensen 2005, s. 44 med henvisninger).

Der hersker en del tvivl om, hvad det er for et folk, som i digtet kaldes 'eotan', og som står under friserkongen Finn. Grundtvig kalder dem "jætter" eller "joter", dog uden at mene, at de er identiske med den nordiske mytologis jætter. Andreas Haarder skriver: "Det har været opfattet som navnet på et særligt folk ('jyder?'), men karakteriserer muligvis østfriserne som et kæmpefolk eller uhyrefolk ('jætter'), som Hermod er sat i forbindelse med" (Haarder 2001, s. 155). Det er et kendt retorisk træk at omtale fjender som en form for umennesker, mens ens eget folk blot er mennesker.

* I 1873 opdagede Guðbrandur Vigfússon forbindelsen mellem det angelsaksiske *Sangen om Bjovulf* og den oldislandske *Grettis saga* uden at offentliggøre iagttagelsen. I sin udgave af *Sturlungesagaen* fra 1878 anførte han om *Grettis saga* i forordet: "The Mythical portion (chaps. 32-36, 64-67), which is the most interesting to us as containing a late version of the famous Beowulf Legend [...] Grettis fight with Glam, and afterwards with the troll-wife and the monster below the water-fall, is thus the Icelandic version of the Gothic hero's struggle with Grendel and his witch-mother" (Vigfússon 1878, s. xlix).

Sangen om Bjovulf knytter an til den nordiske sagnhistorie ved at lade Bjovulf være medlem af den sagnhistoriske slægt vægmundingerne, ligesom slægterne skjoldungerne og skilfingerne er repræsenteret. Samtidig er fortællerens synsvinkel kristen, idet der refereres til den kristne skabergud (vers 90-98) og til ham, der styrer alting (se også Noack 1989, s. 143). Fortællinger med forbindelse til skjoldungerne har muligvis deres oprindelse så tidligt som det 500-tallet og er i Norden senere blevet brugt som grundlag for dele af Saxos latinsprogede *Gesta Danorum* fra begyndelsen af 1200-tallet og for *Rolf Krakes Saga*, der er en sen oldtids saga (fornaldersaga), nedskrevet på oldislandsk omkring 1450.

Tilblivelsens tid og sprog: 700-tallet

Teksten har formentlig først eksisteret i mundtlig form og er oprindelig opstået i en vestsaksisk dialekt. Det formodes, at digtet er blevet til i 700-tallet (jf. Haarder 2001, s. 18). På dette tidspunkt var kristendommen kommet til England. Kristendommen afspejles svagt, idet Kain nævnes, og flere steder henvises der til en almægtig gud. Det er ikke usædvanligt, at episk digtning omhandler begivenheder, der foregår flere hundrede år tidligere; det gør fx også Homers værker og de islandske sagaer.

* Grendel, der i digtet siges at nedstamme fra Kain (vers 10-114), svarer ifølge Thorkelin til Loke i nordisk mytologi (Thorkelin 1815a, s. 261), en sammenligning, der ikke har vundet hævd, og som Grundtvig heller ikke forholder sig til. Grundtvig har i stedet tolket Grendel symbolsk som "Tidens [...] onde Aand" (1817b, s. 279).

Håndskriftets tid: omkring år 1000

Digtet eksisterer kun i et eneste håndskrift fra ældre tid. Det kaldes *Nowell Codex* og har

bibliotekssignaturen 'Cotton Vitellius A xv' (dvs. den reel, der bar kejser Vitellius' navn, hylde A, nummer 15). Den del af håndskriftet, der rummer fortællingen om Bjovulf, er formentlig blevet til mellem år 975 og 1025. Det rummer ingen forfatterangivelser, og det er heller ikke senere lykkedes at identificere en sådan (Haarder 2001, s. 19). Håndskriftet findes nu på British Museum i London, men stammer — som signaturen angiver — oprindeligt fra det private Cottonnianske bibliotek. Kejsernavnet skyldes den tidligere ejer, sir Robert Bruce Cotton, som havde organiseret sit bibliotek i en række reoler, der hver var kronet af en buste af en romersk kejser. Hans bibliotek lå i oprindeligt i Westminster, nord for Parlamentet, og gik delvist til i forbindelse med den store brand i Parlamentet i 1731. Herunder blev også *Nowell Codex* beskadiget.

Grundtvigs oversættelse

Grundtvig var en habil latiner, og havde sat sig grundigt ind i Thorkelins latinske paralleltekst. Derudover anvendte han i årene 1815-1820 tid og energi på at lære sig selv angelsaksisk. Han har således tilegnet sig en viden, som han bruger, når han vurderer såvel Thorkelins transskription som hans oversættelse. Af udlånsprotokollen på Det Kongelige Bibliotek i København fremgår det, at Grundtvig i september 1815 lånte den såkaldte kong Alfreds engelske oversættelse af Boëthius' *De consolatione philosophiae. Anglo-Saxon* med tilhørende angelsaksisk tekst. Da han kunne parallellæse i den latinske version, tilegnede han sig på denne måde et første kendskab til angelsaksisk (se også fortalen, s. XXXI).

I tillæg til oversættelsen indeholder *Bjovulfs Drape* fra 1820 andre tekster: to tilegnelsesdigte på henholdsvis dansk og Grundtvigs eget angelsaksiske (s. [IV-XXII]), en indledning (s. XXIII-LXXIV), slutnoter (s. 267-312) og et navnerregister (s. 313-325). Slutnoterne diskuterer især læsemåder i Thorkelins to afskrifter. Grundtvigs navnerregister er mere omfattende end Thorkelins, ikke mindst fordi han har identificeret flere personer i digtet.

Indledningen

Grundtvigs indledning er en 50 sider lang afhandling om de to Thorkelin-afskrifter, som han ved hjælp af sprogmanden Rasmus Rask havde fået adgang til, om selve Thorkelins udgave og om de hjælpemidler, Grundtvig havde benyttet sig af under arbejdet. Striden mellem Grundtvig og Thorkelin i 1815 berøres kun sparsomt.

Grundtvig uddyber sin datering af digtet og dets historievitenskabelige anvendelighed. Han undersøger muligheden for at knytte digtets handlinger til historiske begivenheder, der kendes fra andre kilder, og beskriver oversættelsesarbejdets udfordringer ved fx navne på folkestammer. Indledningen bringer også den første danske oversættelse af det såkaldte *Finnsborgfragment* (en krigsberetning, der kan knyttes til slagscener i *Sangen om Bjovulf*) opstillet parallelt med den angelsaksiske tekst (s. XL-XLV).

Om selve digtet skriver Grundtvig, at det er velegnet for børn og unge, idet det hverken er tysk vidtløftigt eller oldislandsk koncentreret, ligesom handlingen er ærbar, og har en religiøs grundtone (s. LII).

Grundtvig som oversætter

Grundtvig oversætter meget frit — man kan med større ret sige, at han omdigter. Der er derfor sjældent en vers-til-vers overensstemmelse mellem forlæg og oversættelse. Ofte bruger han flere verslinjer på at oversætte ét vers i originalen (Toldberg 1946, s. 119; Noack 1989, s. 144 med henvisninger). Selv udtrykte han det som forskellen på at 'tiltælle' eller 'tilveje', dvs. optælle og overrække eller tildele efter vægt, hvilket er Grundtvigs billedlige udtryk for at oversætte ord for ord eller efter betydning (s. XXXIV). Han hævder selv, at oversættelsen er både historisk og poetisk tro. I forbindelse med en anden angelsaksisk tekst (om slaget ved Brunanburh), som han bringer i bind 2 af *Danne-Virke*, har Grundtvig skildret sin oversættelsesproces. Efter en prosagennemgang med mange diskussioner om enkeltord og henvisninger til andre sproglige og historiske kilder opsummerer han:

Saaledes maa da Rimets Ord udtydes, men dermed er i mine Tanker Rimet ingenlunde oversat eller fordansket, det ligger som et Liig til Ravn og Ulv, og *Aanden* er borte, denne vil jeg nu søge at gribe og lade tale saa godt den kan med min danske Tunge, uden at udsige Andet end den gamle Skjald, og det er, som

man veed, hvad jeg kalder at *oversætte Digte* [...] (Grundtvig 1817a, s. 79).

Spørgsmålet om en oversættelses kvalitet lader sig i øvrigt ikke afgøre kategorisk, men afhænger af dens målsætning og funktion. Oversættelsesteoretikeren Louis G. Kelly skelner mellem tre forskellige kategorier af oversættelser, alt efter hvor meget enten originalteksten eller oversætteren dominerer i modtagersproget (1979, s. 68–108). Oversættelser, der prøver at gøre originalteksten tilgængelig på et andet sprog, men samtidig ønsker at bevare dens egenart, kalder han "symbol". Her underkaster oversætteren sig originalteksten og gengiver den så bogstavtro som muligt, selv om det kan være på bekostning af den sproglige udformning. Det er sådan, *Finnsborg-fragmentet* med støtte i Rytter 1921 er oversat i nærværende udgave. Med "symptom" betegner Kelly derimod oversættelser, der først og fremmest prøver at overføre tekstens *indhold*. Hvis det skønnes nødvendigt for forståelsen, kan oversætteren her sagtens tilpasse teksten til modtagersprogets billedunivers. Grundtvigs arbejde falder dog snarere inden for Kellys sidste kategori, "signal", hvor teksten yderligere tilpasses en bestemt ideologisk målsætning i modtagerkulturen. Den slags oversættelser kan derfor fjerne sig meget langt fra originalteksten.

Grundtvigs oversættelse giver langt fra svar på, hvad der *præcis* står i den angelsaksiske original, simpelthen fordi den ikke er tænkt som en filologisk oversættelse. Den fungerer dog fint på de præmisser, den er skrevet ud fra, nemlig som en helstøbt litterær enhed med en ideologisk dagsorden, hvilket også gælder hans oversættelser af Saxo og Snorre, som han arbejdede på i samme tidsrum.

Helge Toldberg beskriver den udvikling i Grundtvigs oversættelsesmetode, der finder sted i løbet af de fem år, Grundtvig arbejder på *Bjowulfs Drape*, således:

Vil man sammenholde de to redaktioner 1817 [dvs. Grundtvig 1817b] og 1820 med forlægget, forekommer der faa afgørende betydningsforskelle. Skal der siges noget til grundkarakteristik, maa det snarest være, at udg. 1820 betegner et fremskridt i retning af inderlighed i tonen (Toldberg 1946, s. 120).

Ved denne inderlighed forstår Toldberg formentlig, at Grundtvig gør stoffet så meget til sit eget, at hans kristne grundsyn nu skinner klarere igennem, ligesom Grundtvig trækker på et ordforråd, der ligger etymologisk længere fra originalens. I øvrigt ses det, at Grundtvig bliver dygtigere til angelsaksisk i løbet af de år, han arbejder på oversættelsen. Fx lader han "Gjolid" (fra Thorkelin 1815a, s. 169, linje 23: "Gio liþo") være en person i essayet fra 1817 (Grundtvig 1817b, s. 253). Denne fejltagelse begår han ikke i 1820. R.D. Fulks tekstkritiske udgave har på dette sted "gjothðo", (angelsak., sorg, omsorg; Fulk m.fl. 2008, vers 2267).

Form, genre og metrik

Hvad angår gendigtningens form, skriver Flemming Lundgreen-Nielsen, at den "er fri af forlæggets metrik og stil, snart holdt i folkeviselignende former, snart i moderne romantiske kunstballader" (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 861). Det folkeviselignende går ikke alene på formen, men også på ordforrådet, fx højeloft, fuldsom forstærkende præfiks, liljevånd om kvinder, tilje for gulv. Enkelte angelsaksiske kenninge, som kan minde om de oldislandske, optræder ligeledes, fx "Hvalers Vei" for havet, som Grundtvig bibeholder.

Grundtvig kalder selv sit værk for et 'drape'. Hermed skriver han sig ind i den norrøne poetiske tradition, hvor drape (eller drapa) betegner en bestemt digtform, der især anvendes til forherligelse af en fremragende mands bedrifter. Det er dog ikke drapets stramme, bogstavrimede form med omkvæd (stev), Grundtvig benytter, selv om første sang og indskud i flere af de øvrige sange er skrevet i kortlinjeform. Hans 20 sange er skrevet i varierende versemål — selv inden for samme sang. Grundtvig skriver således både stikisk og strofisk, idet de brede, stikiske, rimende passager afbrydes af indlagte strofiske sange, indimellem med omkvæd. Disse indlagte sange bruges gerne til at skabe en fortælling i fortællingen, når fx en skjald skal forherlige en begivenhed eller berette om fortidens bedrifter (fx 18. sang, s. 212-216).

Når Grundtvig bruger kortlinjer, der imiterer forlægget, sker det uden regelmæssige bogstavrim. Den almindeligste verseform består af rimede trefodsjamber med skiftevis mandlige og kvindelige rim, der giver en energisk rytme, som er velegnet til det episke indhold.

* I modsætning til Grundtvig havde svenskeren Gumælius i sin anmeldelse fra 1817 af Thorkelins udgave forsøgt at oversætte enkelte passager til svensk i et bogstavrimet kortlinjeversemål, der mindede om fornyrðislag, dvs. en strofeform med ottelinjede strofer, hvor versene bindes sammen to og to med bogstavrim (Gumælius 1817, s. 138-140).

Grundtvigs hjælpemidler

Rasks Angelsaksisk Sproglære

I forbindelse med oversættelsen af *Sangen om Bjovulf* havde Grundtvig slået sig sammen med Rasmus Rask. Rask måtte dog forlade projektet i oktober 1816, efter at han og Grundtvig havde arbejdet sig igennem de første 14 sange (Grundtvig 1817b, s. 214), fordi Rask havde fået understøttelse af Bülow til en sproghistorisk ekspedition til Asien via Sverige. I 1817 udgav Rask fra Stockholm en oldengelsk grammatik, *Angelsaksisk Sproglære tilligemed en kort Læsebog*, der var blevet til netop under arbejdet med *Sangen om Bjovulf*, og som Grundtvig straks benyttede sig af.

Thorkelins latinske oversættelse

Først og fremmest har Grundtvig dog anvendt Thorkelins udgave — også selv om han havde mange kritikpunkter til såvel oversættelse som tekstudgivelsen (Grundtvig 1815a). Via Rask havde Grundtvig fået adgang til Thorkelins to manuskripter, som han kalder henholdsvis "første Afskrift" og "anden Afskrift" (s. 267); og i noterne foreslår han ud fra konjunkturkritikkens metode mange alternative læsemåder ud fra disse, som han mener, at Thorkelin burde have bragt i udgaven.

*Thorkelins udgave er ud over den latinske parallel til *Sangen om Bjovulf* forsynet med et længere forord på latin til læseren (Thorkelin 1815a, s. VII-XVIII; dette er oversat til engelsk i Bjork 1996, s. 303-317).

I sit forord beskriver Thorkelin sine udgivelsesprincipper således:

I øvrigt har jeg ved min udgivelse af teksten betragtet det som forsvarligt ikke at vige en hårsbred fra håndskriftet eller skriverens inkonsekvente skrivemåde, når han efter datidens skik til vor forundring ser bort fra ortografien og ufornuftigt fordrejer teksten eller begår vold mod den (overs. GV; Thorkelin 1815a, s. XVIII).

Ikke desto mindre deler han med vilje ofte sammensatte ord i to, for at læseren lettere kan se de etymologiske rødder (s. XVIII). Thorkelin mente, at det danske sprog stammede fra det angelsaksiske. Denne teori havde i 1815 kun få tilhængere og er tilbagevist af den moderne sproghistoriske forskning (se fx Hyllested 2016, s. 125-155, især s. 129-131). Hvad angår de ældre nordeuropæiske sprogs indbyrdes forhold skriver Grundtvig:

Det er i Angel-Sachsernes Skrifter vi have de meest utvivlsomme Levninger af det Gamle Nordens poetiske Sprog, hvori vi skal lære at kjende og fatte dets Aand, og det udgjør, med Dansk, som Nordens Hjerter-Sprog, eller, om man vil, historiske Tungemaal, og med Norsk, som vi maae kalde Nordens sandselige eller naturlige Sprog, en Trehed, som de gamle Islændere stræbde at forbinde (s. LXVIII).

Angelsaksiske håndbøger

I sin tid havde Grundtvig lært sig selv oldislandsk. Ved hjælp af faderens udgave af Finnur Jónssons *Historia ecclesiastica Islandiæ* (da. Islands kirkehistorie; 1772-1778), hvori der findes en latinsk oversættelse af teksten, havde Grundtvig udarbejdet en islandsk ordliste (se Lundgreen-Nielsen 1980, s. 117 f.). Et intensivt studium i sommeren 1804 medførte, at Grundtvig i løbet af kun ni uger – uden lærebøger, ordbøger eller andre opslagsværker – læste og tilegnede sig indholdet af flere tusinde sider oldislandsk. Denne sproglige kraftanstrengelse og hans sprognemme kom ham til gode, da han skulle lære angelsaksisk, ikke mindst fordi angelsaksisk grammatik minder om den oldislandske, ligesom de to sprogs ordforråd på mange punkter kan føres tilbage til et fælles urgermansk udgangspunkt (se fx Hyllested 2016, s. 132).

Det fremgår af Grundtvigs noter fra årene 1815-1820, at han har haft adgang til Edward Lyes ordbog, *Dictionarium Saxonico et Gothico-Latinum* (da. Saksisk og gotisk-latinsk ordbog) fra 1772. Hans mange noter viser, at han flittigt har brugt denne ordbog ved oversættelsen. Selv den dag i dag eksisterer der ikke en angelsaksisk-dansk ordbog.

Desuden benyttede Grundtvig sig af George Hickes' og Humfrey Wanleys *Antiquæ Literaturæ Septentrionalis libri duo* (da. Gammel nordisk litteratur i to bind) fra 1703-1705, der dels består af en bibliografi, *Librorum Vett. Septentrionalium, qui in Angliæ Bibliothecis extant [...]* (da. Bog om nordiske oldsager, som findes i engelske biblioteker) og en grammatik, *Librorum Vett. Septentrionalium Thesauri Grammatico-critici et archæologici [...]* seu *Grammaticæ Islandicæ Rudimenta* (da. Grammatisk-kritisk og historisk ordbog over

Nordens gamle sprog [...] eller rudimentær islandsk grammatik), som bl.a. indeholdt et optryk af islændingen Runólfur Jónssons islandske grammatik fra 1651, der var den første af sin art.

Til støtte for de historiske oplysninger havde Grundtvig desuden benyttet sig af skriftserien *Scriptores Rerum Danicarum Medii Aevi* (da. Danmarks middelalderlige historieskrivere), der var grundlagt af Jacob Langebek og begyndte at udkomme i 1772. Hertil kommer Suhms *Critisk Historie af Danmark, udi den hedenske Tid, fra Odin til Gorm den Gamle* samt Saxos *Gesta Danorum* (da. Danernes bedrifter), som Grundtvig selv var igang med at oversætte.

Herudover har han orienteret sig bredt i tidlig europæisk, særlig engelsk, middelalderhistorie, hvorfor kun de vigtigste værker skal nævnes her. Det drejer sig om Edward Gibsons *Chronicon Saxonicum* (da. Den saksiske krønike) fra 1692, Thomas Hearnes *Textus roffensis. Accedunt, professionum antiquorum Angliæ Episcoporum Formulæ [...]* (da. Teksten fra Rochester. Dertil kommer De gamle engelske biskoppers skriftlige erklæringer [...]) fra 1720 og endelig Henry Saviles endnu ældre *Rerum Anglicarum scriptores post Bedam præcipui* (da. Sager om engelske historieskrivere efter Beda) fra 1596.

Grundtvig diskuterer med og henviser direkte til disse værker i fortale og noter.

Grundtvigs egne optegnelser

I Grundtvig-arkivet på Det Kongelige Bibliotek findes et eksemplar af Thorkelins udgave, som Grundtvig har forsynet med kommentarer og rettelsesforslag (se fasc. 306) og en række efterladte manuskripter, der viser, hvordan Grundtvig både arbejdede med ordforrådet (gloselister), med indholdet (prosareferater) og formen (flere gendigningsforsøg i forskellige versemål). Dette kan man danne sig et overblik over i tekstredigeringen.

Modtagelsen og efterlivet

Grundtvig havde forestillet sig, at det historiske emne i sig selv var nok til at interessere en større offentlighed, men han blev skuffet. Flemming Lundgreen-Nielsen skriver, at Grundtvigs oversættelse overhovedet ikke blev recenseret i Danmark, men derimod i Tyskland med nogen forsinkelse i *Ergänzungsblätter zu Jenaischen Allgemeinen Literatur-Zeitung* april 1822 af Hans Gardthausen og anonymt i *Göttingische gelehrte Anzeigen* januar 1823. Begge var positive, især den anonyme, der efter Grundtvigs senere oplysninger var den tyske sprog- og oldtidsforsker og folkemindesamler Jacob Grimm (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 861 f.).

Grundtvig vendte tilbage til det angelsaksiske flere gange i sit liv. I forbindelse med sine rejser til England i 1829, 1830 og 1831 stiftede han bekendtskab med endnu et angelsaksisk digt. Det stammede fra 800-tallet, havde forbindelse til tidlig engelsk kristendom og nåede i 1840 ud til publikum i Grundtvigs danske oversættelse med tilhørende angelsaksisk tekst: *Phenix-Fuglen. Et angelsachisk Kvad førstegang udgivet med Indledning, Fordanskning og Efterklang* (se også Bjork 2003).

Selve den angelsaksiske tekst til *Sangen om Bjovulf* blev med mange forbedringer i forhold til Thorkelins udgivet af Grundtvig i 1861, *Beowulfes Beorh eller Bjovulfs-Drapen, det old-angelske Heltedigt, paa Grund-Sproget*.

Endelig udgav Grundtvig i 1865 under titlen *Bjovulvs-Drapen, et Høinordisk Heltedigt, fra Anguls-Tungen fordansket* endnu en oversættelse af teksten. Man kan bemærke, at efter nederlaget til Tyskland i 1864 er ordet "Gothisk" — som i mellemtiden har skiftet konnotationer fra gøtisk, dvs. en slags svensk, til germansk, dvs. tysk — forsvundet fra titlen til fordel for "Anguls-Tungen". I andenudgaven er flere af sangene slået sammen i forhold til 1820-udgaven (se Malone 1960, s. 21 f.), ligesom mange passager er helt nyoversatte — ikke mindst på grundlag af Grundtvigs forbedrede kendskab til angelsaksisk.

Hertil kommer, at Grundtvig omtaler store dele af det bjovulfske persongalleri i *Græsk og Nordisk Mythologi for Ungdommen* fra 1847 (se indledningen til denne i afsnittet om hovedkilder til den nordiske mytologi).

Anvendt litteratur

Trykt

- Boethius, Anicius Manlius Severinus (1698) *Consolationis Philosophiæ libri V. Anglo-Saxonice redditi ab Alfredo, Inclyto Anglo-Saxonum Rege* udg. Christopher Rawlinson. Oxford
- Bjork, Robert E. (1996) "Grímur Jónsson Thorkelin's Preface to the First Edition of *Beowulf*, 1815" i *Scandinavian Studies*, 68:3, s. 291-320. Illinois
- Bjork, Robert E. (2003) "N.F.S. Grundtvig's 1840 Edition of the Old English *Phoenix*: A Vision of a Vision of Paradise" i *Unlocking the Wordhord: Anglo-Saxon Studies in Memory of Edward B. Irving, Jr.*, udg. Mark C. Amodios, s. 217-239. Toronto, Buffalo & London
- Breve 1 1924, se Grundtvig, N.F.S. (1924-1926)
- Christensen, Arne Søby (2005) "Beowulf, Hygelac og Chlochilaichus. Om beretningskronologien i Beowulf" i *Historisk Tidsskrift*, bind 105, s. 40-79. København
- Fulk, R.D., Robert E. Bjork & John D. Niles udg. (2008) *Klaeber's Beowulf and The Fight at Finnsburg*. Toronto, Buffalo & London
- Gibson, Edmund (1692) *Chronicon Saxonicum, ex MSS Codibus [...]*. Oxford
- Grundtvig, N.F.S. (1815a) "Et Par Ord om det nys udkomne angelsaxiske Digt" i *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn*, nr. 60, 29. juli, sp. 945-952, nr. 63, 8. august, sp. 998-1002, nr. 64, 12. august, sp. 1009-1015, nr. 65, 15. august, sp. 1025-1030, og nr. 66, 19. august, sp. 1045-1047. København
- Grundtvig, N.F.S. (1815b) "Nok et Par Ord om Bjovulfs Drape" i *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn*, nr. 70, 2. september, sp. 1105-1109, nr. 71, 5. september, sp. 1121-1125, og nr. 72, 9. september, sp. 1139-1145. København
- Grundtvig, N.F.S. (1817a) "Om Bruneborg-Slaget og et Riim i den Anledning" i *Danne-Virke et Tids-Skrift* 2, s. 65-96. København
- Grundtvig, N.F.S. (1817b) "Om Bjovulfs Drape eller det af Hr. Etatsraad Thorkelin 1815 udgivne angelsachsiske Digt" i *Danne-Virke et Tids-Skrift* 2, s. 207-289. København
- Grundtvig, N.F.S. (1819a) "Hjerte-Borgen" i *Danne-Virke et Tids-Skrift* 4, s. 237-243. København
- Grundtvig, N.F.S. (1819b) "Grændels Uvæsen" i *Danne-Virke et Tids-Skrift* 4, s. 243-249. København
- Grundtvig, N.F.S. (1819c) "Bjovulf og Strand-Ridderen" i *Danne-Virke et Tids-Skrift* 4, s. 249-262. København
- Grundtvig, N.F.S (1840) *Phenix-Fuglen. Et Angelsachsisk Kvad förstegang udgivet med Indledning, Fordanskning og Efterklang*. København
- Grundtvig, N.F.S. (1847) *Græsk og Nordisk Mythologi for Ungdommen*. København
- Grundtvig, N.F.S. (1861) *Beowulfes Beorh eller Bjovulfs-Drapen, det old-angelske Heltedigt, paa Grund-Sproget*. København & London
- Grundtvig, N.F.S. (1865) *Bjovulfs-Drapen, et Høinordisk Heltedigt, fra Anguls-Tungen fordansket*, 2. udg. [1. udg. 1820]. København
- Grundtvig, N.F.S. (1924-1926) *Breve fra og til N.F.S. Grundtvig 1-2*, udg. Georg Christensen & Stener Grundtvig, bind 1: (1807-1820). København
- Gumælius (1817) "Recension. De Danorum rebus gestis [...]" i *Iduna, en skrift för den nordiska fornålderens älskare*, udg. Erik Gustaf Geier, s. 133-159. Stockholm
- Haarder, Andreas overs. (2001) *Sangen om Bjovulf*. København
- Hearne, Thomas (1720) *Textus roffensis. Accedunt, professionum antiquorum Angliæ Episcoporum Formulæ, De Canonica obedientia Archiepiscopis Cantuariensibus præstanda [...]*. Oxford
- Hickeys, George & Humfrey Wanley (1703-1705) *Antiquæ Literaturæ Septentrionalis libri duo. Quorum primus Georgii Hiccesii S.T.P. Linguarum Vett. Septentrionalium Thesaurum Grammatico-Criticum* 1-2. Oxford
- Hyllested, Adam (2016) "Sprogfamilien" i *Dansk Sproghistorie* 1, udg. Ebba Hjorth m.fl., s. 125-155. København
- Jónsson, Finnur (1772-1778) *Historia ecclesiastica Islandiæ* 1-4. København
- Kelly, Louis G. (1979) *The True Interpreter: A History of Translation. Theory and Practice in the West*. Oxford
- Langebek, Jacob udg. (1772-1878) *Scriptores Rerum Danicarum Medii Ævi* 1-9. København
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1980) *Det handlende ord. N.F.S. Grundtvigs digtning, litteraturkritik og poetik 1798-1819*. København
- Lye, Edward & Owen Manning udg. (1772) *Dictionarium Saxonico et Gothico-Latinum*. London
- Malone, Kemp udg. (1951) *The Thorkelin Transcripts of Beowulf in Fascimile*. København
- Malone, Kemp (1960) "Grundtvigs oversættelse af *Beowulf*" i *Grundtvig-Studier*, s. 7-25. København
- Müller, Peter Erasmus udg. (1815) "[Anmeldelse af *De Danorum Rebus Gestis*]" i *Dansk Litteratur-Tidende*, nr. 26-27, s. 401-462. København
- Noack, Bent (1989) "Den oldengelske digtning og Grundtvig" i *Grundtvig Studier*, s. 141-156. København
- Rask, Rasmus (1817) *Angelsaksisk Sproglære tilligemed en kort Læsebog*. Stockholm
- Rytter, Henrik overs. (1921) *Beowulf og Striden om Finnsborg*. Oslo
- Savile, Henry (1596) *Rerum Anglicarum scriptores post Bedam præcipui, ex vetustissimis codicibus*

manuscriptis nunc primum in lucem editi. London

- Shippey, Tom (2001) "Forord til anden udgave" i *Sangen om Bjovulf*, overs. Andreas Haarder, s. 9-13. København
- Suhm, Peter Friederich (1776) *Critisk Historie af Danmark, udi den hedenske Tid, fra Odin til Gorm den Gamle*. København
- Thorkelin, Grímur Jónsson udg. (1815a) *De Danorum Rebus Gestis Secul. III & IV. Poëma Danicum Dialecto Anglosaxonica. Ex Bibliotheca Cottoniana Musaei Britannici [Beowulf]*. København
- Thorkelin, Grímur Jónsson (1815b) "Svar til 'Et Par Ord om det nys udkomne angelsaxiske Digt', i Skilderiets No. 60" i *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn*, nr. 67, 22. august, sp. 1057-1061 og nr. 68, 26. august, sp. 1073-1080. København
- Toldberg, Helge (1946) *Grundtvig som Filolog*. København
- Vigfússon, Guðbrandur udg. (1878). *Sturlunga Saga including the Islendinga Saga of Lawman Sturla Thorasson and other works*. Oxford

Utrykt

- *Nowell Codex*, ms. i British Library, sign. Cotton Vitellius A XV
- NKS 512, 4o, ms. i det Kongelige Bibliotek i København
- NKS 513, 4o, ms. i det Kongelige Bibliotek i København